

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj X.

V sredo 14. januarja (poznozimna) 1852.

List 4.

Kako dobroto krompirja zvediti *).

Kmetovavcam v poskušnjo priporočeno.

Znano Vam je, gospodje kmetovavci! da vsak krompir ima v 100 delih blizo 70 delov vodnega, blizo 30 delov pa suhiga v sebi.

V ti tridesetini suhiga je moka (štirka) nar imenitniši del. Pa krompir nima vedno stanovitne mere moke v sebi; preminja se imenovana močna tridesetina tako, da nekteri krompir ima le 10 delov moke v sebi in vse drugo je vodeno; v nekterim je 11, 12, 13, 14, 15 in tako naprej do 27 delov moke (močica ali štirke). Tiste tri stotine, ki še čez ostanejo, so scer potrebna pa za živež malo vredna stvar, ki se iz krompirja pri namakovanji v vodi ali v kuhanji loči in se laknjic ali dlačič imenuje.

Več ko je močnatiga v krompirji, boljši je, — manj ko je močnatiga, slabji je.

Ali uživajte, gospodje! krompir na mizi, — ali ga pokladate živini, — ali žgête žganje iz njega, — ali ga vpotrebujete za kakoršno koli rabo: vedno Vam je le za krompirjevo moko mar, nikdar za vodo njegovo! Moka je tečni, redivni, koristni del krompirja. Za njegovo vodo ne maramo.

Tudi uči skušnja, da je bolni krompir veliko ložji od zdraviga, in kolikor več ima krompir moke v sebi, toliko bolj obrajtan je.

Po takim je gotovo dobro in mikavno: vediti koliko moke ima kakošen krompir v sebi, ker se iz tega dobrota in vrednost krompirja zvé.

Kako pa se da to zvediti?

Več viž je scer znanih, zapopadek močica v krompirji zvediti, pa ena prekosi vse, ki je že po mnogih nemških krajih, zlasti na Saksonskim in Šlezkim med kmetovavci in v žganjarijah močno znana. Dr. Stöckhardt in dr. Tromer, dva slavna kmetijska kemikarja, sta jo razširila po svetu in ljudje so jima hvaležni za to.

Jez sim vidil to skušnjo v velikim zboru nemških kmetovavcov v Solnogradu, in ker je zares dobra in tako labka, da jo vsak kmet s svojim krompirjem lahko naredi, sim si mislil, da bo to tudi za naše kmetovavce na Slovenskim kaj.

Vsa skušnja, po ti poti zapopadek moke v krompirji in po tem vrednost njegovo zvediti, obstoji pa v tem, da se krompir v slano vodo položi in na-nj gleda: ali v vodi plava ali se v nji na dno potopi.

Za to poskušnjo se potrebujeta dva velika

pitna kozarca (Trinkgläser), nekoliko kuhinske soli, in pa čista tekoča voda.

To je vsa priprava za to poskušnjo.

Steklena (glažovnata) kozarca morata pa tako široka biti, da se da lahko en krompir srednje velikosti va-nj položiti, in tako velika, da vsak kozarc pol funta ali 16 lotov vode derži.

Kuhinska sol mora popolnoma suha biti, zato se dene en dan poprej na peč, da se dobro posuši, da nič vode v sebi več nima.

Voda mora biti čista, mehka, tekoča (Flusswasser), ne iz kakošnega studenca.

Soli se vzame za prvi kozarc 2 lota, za drugi pa 3 lote.

S tem se da krompir vsake sorte v 3 poglavitne rede razločiti in njega vrednost ceniti.

Napravi se pa ta poskušnja takole:

V pripravljena kozarca se vlije, kakor sim gori rekel, nar poprej (v vsaciga) pol funta ali 16 lotov imenovane merzle vode; — potem se dene sol v vodo: v en kozarc, kakor sim rekel, 2 lota, v družiga 3 lote. Sol se mora čisto raztopiti v vodi, — da se pa to hitreje zgodi, premešaj jo nekterekat s kakim klinčkam ali kakoršno koli rečjó.

Je to storjeno in si si tako slano vodo pripravil, začni poskušnjo s krompirjem, kteriga vrednost hočeš zvediti; postavim: če imaš doma či krompir, ali krompir kteriga soseda, ali krompir iz kteriga družiga kraja, in ne veš, kteriga bi za sême vzal ali za žganjarijo kupil itd.

Vzemi tedaj en, dva ali tri krompirje enake srednje velikosti vsake sorte, ktero hočeš poskusiti, pa jih poprej čisto zmij, da ne boš s praham ali perstjó, ki se morebiti krompirja derži, slane vode ogerdil in pokvaril.

Potem položi en krompir narpoprej v prvi kozarc, kjer je manj soli (2 lota), in glej: kaj se z njim godí, namreč ali plava? ali plava višje ali nižje, ali se je morebiti clo popolnoma na dno potopil?

Po tem ga vzemi z nožem, vilicami ali kako drugo iglo iz perviga kozarca in položi ga v drugi kozarc, kjer je več soli (3 lote) raztopljene in pazi na vse to, kakor v pervim kozarcu.

(Konec sledi.)

Ozir na oprostenje zemljiš na Krajskim v letu 1851.

Obravnava za odvezo zemljišnega podloštva napredje na Krajskim tako ročno, da se smé upati, da bode celo delo prej doveršeno, kot dve leti pretečete. K temu ročnimu napredovanji pripomorejo

*) Govor vrednika Novic v poslednjim občnim zboru kmetijske družbe v Ljubljani, v kterim je bilo tudi pokazano, kako se ta poskušnja napravi.

opravičeni, ki svoje pravice urno skazujejo, — podložni, ki brez ovinkov svoje dolžnosti spoznavajo, narveč pa komisije za to obravnavo določene.

V pretečenim letu se je dognalo prerajtvilo 104.128 podložnih, namreč: pri Ipavski komisii 5790, pri Radoljski 6177, pri Černomeljski 6998, pri Krajski 7893, pri Novomeški 8713, pri Kamniški 9400, pri Postojnski 11398, pri Kočevski 13105, pri Ljubljanski 14268, pri Trebenski 20386 *).

Vse hvale vredno je zdanje obnašanje kmetov pri obravnavah; večidel vsi se zavežejo dolg leta 1848 koj plačati, za kar se jim deseti del tega dolga odpiše, zvedši, da tisti, ki je obljubil zastali dolg leta 1848 koj plačati, ravno tako, kakor tisti, kateri se ni nič zavezal, oba na enkrat morata plačevati, tode z razločkam, da je unimu deseti del dolga odpisan, drugi pak mora celiga plačati.

Do sadaj so komisije večidel prerajtovale odškodnino za štibro ali urbarski davk, za žitnico, starič ali desetino v meri, za lazino ali male pravice, katero so zamogle poravnati po starih urbarjih (Rektifikatorien oder Stiftregister). Za naprej bojo pak večidel imele opraviti z obravnavo desetini. Da se bode pa obravnavo desetinskiga odškodovanja prav zdelovala, brez da bi se velike zmešnjave v škodo desetnikom in desetincam vrinile, morajo desetniki in desetinci komisijam pripomoči, zlasti pak desetinci na poklic s pôlami (pogni) mere priti, da se bo zamoglo na tanjko razločiti: od katerih njiv in pridelkov je šla desetina? komu in v kolikšnim snopu se je mogla odrajtovati; sicer bi se utegnulo zgoditi, da bodo osojeni večji odškodovanje dati, kot bi jih sicer imelo zadeti.

Slovanski popotnik.

* Te dni je prišel drugi zvezek knjige: „Bosanski prijatelj od J. F. Jukića“ na svitlo. „Narodne novine“ to delo posebno hvalijo in med drugim sledeče pišejo: „Jukić je neutrudljiv pisatelj in je v enem letu izdal 3 knjige, katerih občinstvo ne poštuje, kakor zaslužijo. V Bosni živé ljudje našega najčistejšega, naj manj pokvarjenega naroda, ki ložeji ostanejo brez nas kakor mi brez njih. Za nas je njih življenje bolj imenitno, kakor francoskega proletariata ali nemških modrijanov; njih naravno stanje je za nas koristniše in potrebnije, kakor zapadna izobraženost, ki meša pamet, kvari serce in nam ubija življenje. Med tem, ko zapadni narodi veliko potrosijo, se soznani s tem narodom, mi nečemo tega, kar se nam ponuja, kar nam pred očmi leži, in mnogo potrosimo za romane, ki nam še to malo narodnega značaja ubijajo“. Drugi zvezek bosniškega prijatelja je potreben vsacemu domorodcu, kteremu je le koliko mar za svoj narod. V njem je čist jezik z vso gibkostjo, lepoto in bogastvom, — jezik, kakoršen se teško v kakej novej knjigi najde.

Obsežek je sledeči: 1. Slavodobitnica Omer paši, pesem v narodnem merilu od Jukića in Ljubomira Martića, katero sta spevala ta dva moža

*) Lepa hvala vam komisijam, zlasti še poslednjim štirim, ki si nevtrudljivo prizadevate se svojiga sporočila kmalo znebiti, in oprostenje zemljiš dovršiti. Vunder vam moramo svetovati: nikar se pri obravnavi desetini ne prenažite, — pregledjte natanjko desetinske pôle (pogne) zaslišite desetnika in desetince; ako je treba, pregledjte tudi v rektifikatorjih (Rustikal-Fassionsbögen) povedane opravila desetince. Ako to pazljivost zanemarite, bodo velike zmešnjave vstale.

v imenu svojih bratov, bosniških kristjanov, Omer pašatu, ki je ukrotil Turke, in odperl kristjanom lepšo prihodnost. V tej pesmi — pravijo „Narodne novine“ — vlada plemenitost misel in naravnost narodnega merila, kateri se še nobeden avstrianski pesnik ni približal.; 2. Čestitka napredku od Ljubomira Martića, tudi v narodnem merilu. Mi imamo to pesem za zor novega narodnega pesništva in za ogledalo čiste duše, v kterej vlada sama krepost in vroča ljubezen do svoje domovine in celega človečanstva; 3. Omer paša i bosanski Turci. Pod tem naslovom je popisano stanje Bosne do zmag Omer pašata in tudi življenje tega moža. 4. Imenitni Hatišerif od Gjulhane i novi turški kazniteljni zakonik. 5. Zemljo- i deršavopis carstva otomanskoga. Popisano je namreč Traško, Bulgarsko, Macedonsko in Tesalsko. 6. Životopis Nikole Ogramića, poslednega bosniškega vladarja, ki je umerl 1701. 7. Starine bosanske, in 8. književnost bosanska. 9. Narodne pesme, sila lepe 10. Narodne pripovedke. 11. Poslovice; 12. Zagonetke; poslednjič 13. domači lekar.

Ker to knjigo „Narodne novine“ tako visoko povzdigujejo in ker je že po jako imenitnem zapopadku tako mikavna, se slovanski popotnik ne more zderžati, jo tudi po „Novicah“ Slovincem živo priporočiti.

Fr. Cegnar.

Peter Petrović II. Njeguš, vladika Černogorski.

Pričujoči obraz *) nam kaže moža, ki se po pravici smé nar slavnijim možem našiga véka prištevati. Kot vladár se malo omikaniga ljudstva si je celi čas svojiga življenja nevtrudljivo in na vso moč prizadeval ga omikati, in take nove naprave v ti scer majhni pa po njeni legi važni deželici vpejljati, po kterih narod od dné do dné bolj slekuje prirojeno sirovost in se povzdiguje po malim na višji stan omike in pravedniga stana. Škoda le, da je ta ciga moža nemila smrt veliko prezgodaj svojimu ljudstvu vzela in globoko rano tudi slovanskimu narodu vsekala, ki je po njem zgubil eniga svojih nar slavnijih pesnikov.

Peter Petrović Njeguš (po kerstnim imenu Radoje) je bil rojen mesca listopada 1813 v Njegušu, neki vasi med Kotoram in Cetinjem. Po smrti svojiga bratrovca vladika Petra Petrovića I. 30. oktobra 1830 (po novim številu 18. oktobra) je nastopil po oporoci svojiga sprednika vladarstvo v Černogori. Je namreč v Černogori (gorati in skalnati deželi proti iztoku jadranskiga morja in krajini Turškiga, ktere srbski stanovavci se k pravoslavni slovanski cerkvi spoznajo) že skozi 150 let oblast vladarjev v rodovini slavnih Petrovićev iz Njeguša, in vladajoči vladika si vselej izvoli svojiga naslednika in skerbí za njegovo izobraženje.

Ljudstvo je mladimu nasledniku rado zvestobo priseglo, čeravno je še komaj 17 let star bil, in ga, kakor smo gori rekli, 30. oktobra 1830 pod imenom Petra Petrovića II. za svojiga vladika izvolilo. Vladika je v Černogori nar višji deželski in cerkovni vladar, in beseda „vladika“ pomeni v slavenski cerkvi toliko, kakor v

*) Prejeli smo pričujoči obraz vladika Černogorskiga po prijaznim sporočilu častitiga založništva Dunajskiga nemškiga časopisa »Oesterreichische illustrirte Zeitung«, kteriga bravcam nemškiga jezika zavolj mnogoterih lepih in znamenivih podob živo priporočimo. Velja za četert leta 2 fl. 15 kr. Vred.